

Posudek školitelky na bakalářskou práci

Adéla Uherková: Reprodukční stárnutí a využívání metod asistované reprodukce v Česku

Předkládaná bakalářská práce je věnována posunu plodnosti do vyššího věku rodiček v Česku a využívání metod asistované reprodukce. Jedná se o velmi aktuální téma, neboť stále větší pozornost odborné i laické veřejnosti se obrací k možným souvislostem a dopadům posunu plodnosti do vyššího věku, a to nejen dopadům na společnost jako celek, ale také z hlediska jednotlivce. Jedním z nich je nárůst využívání metod asistované reprodukce v posledních letech, který je vedle rostoucího věku matek akcelerován také výraznými pokroky v medicíně a rostoucí dostupností (finanční i geografickou) této léčby.

Cílem práce v obecné rovině mělo být zmapovat využívání metod asistované reprodukce u rodiček v Česku a identifikovat hlavní charakteristik žen rodících za pomoci metod asistované reprodukce v porovnání s rodičkami, které počaly bez využití těchto metod, a to s důrazem na souvislosti s reprodukčním stárnutím české populace. Tento obecný či nějak modifikovaný cíl se bohužel autorce nepodařilo v práci jasně zformulovat ani v abstraktu, ani v příslušné kapitole a čtení práce proto v některých částech více či méně postrádá jasnou obsahovou linii.

Práce sestává ze 7 kapitol vč. úvodu a závěru. V první části se autorka věnuje teoretickým východiskům své práce: a) odkladu plodnosti v hlavních teoretických přístupech a také základním charakteristikám dokumentujícím tento proces v Česku, b) jeho konkrétním souvislostem v oblasti zdravotního stavu žen a metodám asistované reprodukce vč. některých aktuálních etických dilemat dané léčby.

Analytická část práce vychází z unikátního datového souboru, který byl pro zpracování bakalářské práce poskytnut katedrou demografie a geodemografie v rámci řešení grantového projektu GAČR. Jedná se o anonymizovaná individuální data o narozených v r. 2018 z ČSÚ, která však obsahují údaje umožňující analyzovat narozené v závislosti na tom, zda se narodili po úspěšné aplikaci některé z metod asistované reprodukce (údaje doplněná o data z ÚZIS). Autorka se proto v kapitole 4 podrobně věnuje popisu těchto dat vč. upozornění na jejich možná omezení. Metodika, která je obsažena ve druhé části kapitoly 4, však postrádá jasnou specifikaci počítaných ukazatelů, a to nejen z hlediska chybějících vzorců, které by jednoznačně ukázaly metody výpočtu, ale také obsahově. Autorka totiž počítala ukazatele (např. míry plodnosti, průměrný věk matek při narození dítěte) v dělení ART / bez ART, tedy zvlášť za narozené po aplikaci metod ART a zvlášť za ty, u kterých aplikace těchto metod nebyla prokázána. Konstruovala tedy unikátní, běžně nepublikované ukazatele, což však z metodiky není ani náznakem zřejmé. Obdobně je v metodice nedostatečně zpracována regionální analýza. Pochybnosti o způsobu výpočtu vzbuzuje věta: „...se za živě narozené děti po využití metod ART nenachází počty ve všech okresech Česka, tj. nelze dosadit odpovídající data do výpočtů. Dochází tedy k publikaci dat pomocí jiného ukazatele, kdy se průměrný věk spočítá jakožto klasický aritmetický průměr věků všech matek, které v daném okrese porodily.“ (str. 29). Pokud za některé okresy nejsou data o dětech po ART, z čeho je počítán aritmetický průměr? Proč není zvolena jiná jednotka, např. kraj?

Analytická část je obsažena v 5. a 6. kapitole. Pátá kapitola se věnuje srovnání vybraných charakteristik dětí či jejich matek v třídění primárně dle toho, zda se děti narodily po aplikaci metod ART či bez využití těchto metod. V kontextu reprodukčního stárnutí je analýza provedena také v závislosti na věku žen při narození dítěte. Výsledky ukazují řadu zajímavých aspektů ART optikou charakteristik živě narozených. Výpovědní hodnotu však v některých případech snižují nejasné nebo nesprávné interpretace. Např. na str. 35 se uvádí „Z údajů, které čítají pouze vzdělání u živě narozených dětí, jejichž matky své vzdělání uvedly, se z celkového počtu 98 705 narozených pouhých 4,1 % narodilo po využití metod ART, a to ženám s vysokoškolským stupněm vzdělání.“ Což však neodpovídá údajům v tabulce - z celkového počtu narozených dětí, u kterých známe vzdělání jejich matek, se jich po ART narodilo 3,6 %. Podíl dětí narozených po ART byl u vysokoškolaček skutečně 4,1 %, tedy vstoupal s dosaženým vzděláním, nicméně tento podíl je z výrazně nižšího počtu narozených.

Kapitola 6 představuje regionální pohled, konkrétně průměrný věk matek při narození dítěte v okresech ČR dle toho, zda se dítě narodilo po využití metod ART či bez nich. Tato kapitola, především její část věnovaná narozeným 1. pořadí, vzbuzuje vzhledem k údajům v metodice i některým interpretacím přímo v textu (např. vysvětlení absencí nějakého regionálního vzorce a vyššího průměrného věku matek při narození odkazem na „větší výskyt počtu lidí“ str. 47) otázky o adekvátnosti zvolených územních jednotek, resp. o zastoupení sledovaných událostí v okresech, a tedy validitě prezentovaných výsledků.

Struktura práce je logická, výrazně by ji však prospělo jasnější směřování k formulovanému cíli/cílům. Čtení v řadě míst ztěžují jazykové chyby (interpunkce, překlepy), ale také někdy nejasné interpretace výsledků.

Na druhou stranu je nutné zdůraznit, že autorka pracovala s rozsáhlým souborem individuálních záznamů a prokázala, že je schopna se v datovém souboru nejen zorientovat, ale také provést deskriptivní analýzu a prezentovat řadu dílčích výsledků. To, v čem nebyl potenciál dat plně využít, ač to v práci autorka plánovala, je regionální analýza. Autorka sice prokázala schopnost základním způsobem analyzovat studovaný jen v území, nicméně k průkaznějším výsledkům a skutečnému propojení s dílčími výsledky deskriptivní části by bylo nezbytné věnovat regionální analýze více času.

I přes uvedené nedostatky však předkládaná bakalářská práce dle mého názoru splňuje požadavky kladené na tento druh práce a doporučuji ji tímto k obhajobě.

1.9.2020

PhDr. Mgr. Anna Šťastná, Ph.D.